

ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

ТРОПІН Віталій Валерійович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри менеджменту та права Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
УДК 336.221

Стаття присвячена аналізу об'єктів інтелектуальної власності та особливостям їх використання сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами. Висвітлено проблемні питання, пов'язані з індивідуалізацією товарів та послуг у сільськогосподарській кооперації.

Ключові слова: географічне зазначення, інтелектуальна власність, комерційне найменування, об'єкти інтелектуальної власності, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, торговельна марка.

Постановка проблеми

Україна вступила на шлях розвитку ринкової економіки, що передбачає високий рівень творчої діяльності, освіти, інтелектуальної власності. Зміни в ринковій діяльності зумовили використання об'єктів інтелектуальної власності у сільськогосподарському виробництві з метою створення нових напрямів реалізації продукції сільського господарства. Для багатьох товаровиробників, особливо обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, актуальною проблемою залишається необхідність диверсифікації каналів збуту виробленої продукції, оскільки у більшості з них відсутні навички та уміння знаходити вигідні умови для її реалізації. У розв'язанні вказаної проблеми важливе місце відводиться формуванню й розвитку національного і регіональних ринків сільськогосподарської продукції, важливою умовою якого є індивідуалізація сільськогосподарських товаровиробників та продукції, що ними

виробляється у цивільному обороті. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи в умовах конкурентного середовища як учасники аграрного сектору економіки забезпечують індивідуалізацію товарів та послуг шляхом використання таких об'єктів інтелектуальної власності як торговельні марки, географічні зазначення, комерційні найменування, що, у свою чергу, робить актуальним питання використання об'єктів інтелектуальної власності у сільськогосподарській кооперації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню питань становлення й розвитку сільськогосподарської кооперації, а також забезпечення їх ефективної діяльності присвячено значну увагу зі сторони зарубіжних й українських вчених економістів та правників, а саме: А. Андрійчука, В. Горбоноса, В. Гончаренка, Д. Дема, В. Зіновчука, М. Маліка, Л. Молдаван, П. Саблука, Г. Черевка та інших.

Необхідність проведення окремого дослідження зумовлено відсутністю відповідного наукового підходу до аналізу особливостей діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в агропромисловому напрямку.

Метою статті є характеристика основних видів об'єктів інтелектуальної власності, які застосовуються в аграрному сек-

торі економіки сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, та аналіз правового механізму захисту прав у разі їх порушення іншими суб'єктами господарювання.

Виклад основного матеріалу

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи серед інших організаційно-правових форм без перебільшення є унікальними об'єднаннями. Якщо суб'єкти підприємництва орієнтовані на отримання прибутку, то кооперативи не мають такої мети.

Вони виконують роль сервісних організацій, що сприяють підвищенню доходів їхніх членів або суттєво скорочують витрати, пов'язані з отриманням необхідних товарів і послуг. В аграрному секторі економіки вони відіграють особливо важливу роль. Як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, саме сільське населення, серед якого значна частина дрібні та середні товаровиробники, має постійні потреби щодо організації вигідного постачання товарів і необхідних засобів виробництва, збуту сільськогосподарської продукції, а також отримання доступу до «дешевих» кредитних ресурсів.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи використовують у своїй діяльності об'єкти права інтелектуальної власності саме з групи промислової власності (патентне право), так як вона охоплює такі об'єкти, як торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування.

Розглянемо окремо кожний об'єкт права інтелектуальної власності, який використовують у своїй діяльності сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Для досягнення цілей сільськогосподарського виробничого кооперативу, забезпечення його ефективної господарської діяльності, що пов'язано, перш за все, із боротьбою за споживачів, яка існує в умовах ринкового конкурентного середовища кооперативи застосовують засоби індивідуалізації своєї продукції, до яких відносяться торговельні марки.

Однак чим успішнішою є торговельна марка, тим частіше вона стає об'єктом під-

робок, контрафакції, інших порушень прав інтелектуальної власності та проявів недобросовісної конкуренції. За таких умов для аграріїв важливо захищати свої торговельні марки як об'єкти інтелектуальної власності за допомогою правових засобів.

Як зазначає Т.Ромат, фактично товарним знаком є засоби індивідуалізації юридичних осіб, товарів, послуг. При цьому не слід плутати торговельну марку із комерційним (фірмовим) найменуванням. Останні слугують для розрізнення підприємств одне від одного. Одне підприємство може мати декілька торгових марок, під якими випускаються різні товари та послуги, причому назва торговельної марки та фірмове найменування можуть не співпадати [11, с. 236].

На відміну від інших об'єктів інтелектуальної власності, торговельні марки завжди мають зв'язок із веденням підприємницької діяльності, виробленням товарів чи наданням послуг.

Єдиного визначення поняття «торговельна марка» і в законодавстві України, і в наукових колах не існує. Так, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у цьому значенні використовується термін «знак» [9]. У Цивільному кодексі України поняття «торговельна марка» та «знаки для товарів і послуг» застосовуються разом і ототожнюються [14].

Цивільний кодекс України не дає вичерпного переліку об'єктів торговельних марок. У визначенні сказано, що торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. Ці положення відповідають загальноприйнятим стандартам.

В Україні, як і у більшості країн світу, обов'язковою умовою для того, щоб торговельна марка була захищеною, є її реєстрація. Статтею 494 Цивільного кодексу України визначено, що набуття права інтелектуальної власності на торговельну

марку засвідчується свідоцтвом. В Україні строк реєстрації торговельної марки дорівнює 10 рокам.

Головними правовими ознаками охороноздатності торговельних марок є те, що вони повинні мати розрізнявальну здатність (тобто не бути схожими до ступеня змішування з іншими торговельними марками) та не бути оманливими (не вводити в оману споживачів). Так, щодо введення в оману, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності містить положення, що передбачають презумпцію цього в таких випадках:

а) коли спірна торговельна марка є ідентичною і використовується на ідентичних товарах або для ідентичних послуг;

б) коли торговельна марка використовується при наданні товарів і послуг, які не є ідентичними, але якщо при цьому споживачі можуть бути введені в оману [12].

Існує й інший випадок, коли торговельна марка здобуває правову охорону - визнання марки добре відомою. Згідно із Законом, при визначенні того, чи є знак добре відомим в Україні, можуть розглядатися такі фактори:

- ступінь відомості чи визнання знака у відповідному секторі суспільства;
- тривалість, обсяг і географічний район будь-якого використання знака;
- тривалість, обсяг і географічний район будь-якого просування знака, включаючи рекламування чи оприлюднення та представлення на ярмарках чи виставках товарів та/або послуг, щодо яких знак застосовується;
- тривалість і географічний район будь-яких реєстрацій та/або заявок на реєстрацію знака за умови, що знак використовується чи є визнаним;
- свідчення успішного відстоювання прав на знак, зокрема територія, на якій знак визнано добре відомим компетентними органами;
- цінність, що асоціюється зі знаком [9].

Добре відомою торговельна марка (знак) стає з моменту визнання її такою Апеляційною палатою Державної служби інтелектуальної власності України або на підставі рішення суду.

Економічне значення торговельних марок полягає в тому, що за умови, якщо бренд є успішним, то від нього можна отримати додатковий прибуток.

Наступний об'єкт права інтелектуальної власності, який використовується сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами є географічне зазначення. Вказаний вид суспільних відносин регулюється законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», який визначає правові засади охорони прав на зазначення походження товарів в Україні та регулює відносини, що виникають у зв'язку з їх набуттям, використанням та захистом. Відповідно до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності географічним зазначенням є зазначення, які визначають товар як такий, що походить з території Члена, регіону або місцевості на його території, коли дана якість, репутація або інші характеристики товару значною мірою пов'язані з його географічним походженням [12].

Як зазначає В.Очеретна, географічне зазначення, подібно товарному знаку, несе деяке повідомлення. Воно говорить потенційним покупцям, що продукт або виріб було виготовлено в особливому місці, і вони мають деякі характеристики, які можуть бути виявлені тільки в цьому місці. Це і забезпечує ряд особливостей для товару, який реалізується сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами для покупців [5, с. 251].

Завжди сільськогосподарські продукти мають ті якості, які виникають із їх місця виробництва і які залежать від специфічних місцевих факторів, таких, як клімат і ґрунт.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням [8].

Треба звернути увагу на те, що на відміну від реєстрації товарного знака, що діє протягом десяти років з можливістю подальшого продовження цього терміну, реєстрація кваліфікованого зазначення

походження товару діє безстроково. Однак свідоцтво про право на використання останнього діє протягом десяти років. Поряд із цим Законом передбачена можливість продовження терміну його дії за умови надання підтвердження спеціально уповноваженого органу, що власник свідоцтва виробляє товар у географічному місці, зазначеному в Реєстрі, а характеристики товару відповідають тим, які внесені до Реєстру.

Зміст суб'єктивного права на комерційне (фірмове) найменування визначений в загальних рисах у ст.490 ЦК України, норми якої надають суб'єкту прав можливість використання фірмового найменування, заборони неправомірного використання третім особам, а також вказують на інші права, які повинні бути встановлені спеціальним законом.

У той же час у юридичній літературі найпоширенішою є позиція, яка визначає комерційне найменування як таке найменування, під яким особа діє в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу серед інших його учасників [4, с. 202] та яке закріплюється в її установчих документах [3, с. 331]. Тобто комерційне найменування не вказує на конкретні товари чи послуги, виготовлені суб'єктом господарювання, а наголошує саме на юридичній особі, яка виробляє той чи інший вид товару чи надає відповідні послуги, тим самим виокремлює виробника від низки інших у різних сферах економіки.

Законодавче регулювання відносин, що виникають з приводу використання комерційного найменування, полягає в наступному: юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування, яке може бути зареєстроване в порядку, встановленому законом, а відомості внесені до реєстрів (ч. 2 ст. 90; ч. 3 ст. 489 ЦК України). Більше того, суб'єкт господарювання, комерційне найменування якого було включене до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту у разі включення до реєстру пізніше такого ж комерційного найменування (ч. 2 ст. 159 ГК України). Разом із тим право інтелектуальної власності на комерційне найме-

нування виникає з моменту його першого використання, без обов'язкової реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною торгівельної марки (ч. 2 ст. 489 ЦК України). При цьому правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість виділити одну особу з поміж інших і не вводить в оману споживачів стосовно її справжньої діяльності (ч. 1 ст. 489 ЦК України).

При веденні господарської діяльності сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи постійно стикаються із порушенням прав інтелектуальної власності на торговельні марки, географічні зазначення, а також комерційні найменування. Саме тому захист прав інтелектуальної власності є важливим етапом в управлінні нею. Без наявності ефективної системи захисту всі результати попередніх дій, пов'язані з її створенням, правовою охороною і використанням, можуть бути зведені нанівець. Наразі у зв'язку із швидким розвитком технологій виникла можливість порушення прав у таких обсягах, які були неможливими кілька десятиліть тому. У зв'язку з цим фактор захисту прав набуває все більшого значення.

Висновок

При наявності конкуренції на ринку збуту сільськогосподарської продукції та великої кількості виробників схожих товарів та послуг актуальним завжди залишається питання ефективної індивідуалізації суб'єкта господарювання.

Торгова марка, комерційне найменування та географічне зазначення є дієвим інструментом, який використовуються в стратегічному плані сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами багатьма способами. Спосіб використання вказаних об'єктів інтелектуальної власності змінюється і розширюється по мірі того, як змінюється суспільство, виробництво товарів і технологія.

Законодавець створив дієвий механізм, який забезпечує належну охорону об'єктів інтелектуальної власності, які використовуються в аграрній сфері, що у свою чергу, впливає на підвищення рівня економічного розвитку країни.

Література

1. Домбровский С., Тараненко Л. Сільськогосподарські виробничі кооперативи в АПК і правове регулювання їх діяльності / С. Домбровский, Л.Тараненко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. - №1. – с. 84-90.
2. Іщук С. Особливості суб'єктивного права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування / С. Іщук // Часопис Національного університету «Острозька академія», серія «Право». – 2010. – №1.
3. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права): Учебник для вузов / В.О. Калятин. - М.: НОРМА, 2000. - 480 с.
4. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С.О. Довгий, В.О. Жаров, В.О. Зайчук та ін. – К.: Форму, 2002. – 319 с.
5. Очеретна В. Деякі питання набуття прав на географічні зазначення / В. Очеретна // Часопис Київського університету права. – 2013. - №2. – 253 с.
6. Про кооперацію. Закон України від 10.07.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - N 5. - ст.35.
7. Про охорону прав на зазначення походження товарів. Закон України від 16.06.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №32. - ст. 267.

SUMMARY

This article analyzes the intellectual property and especially their use of agricultural service cooperatives. Deals with issues related to the individualization of goods and services in the agricultural cooperatives.

8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України від 15.12.1993 // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 7. - ст. 36
9. Про сільськогосподарську кооперацію. Закон України від 17.07.1997 // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 39. - ст.261
10. Ромат Т. Захист торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності / Т. Ромат // Теорія та практика державного управління. — 2011. - № 3 (34). – 512 с.
11. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 / [Електронний ресурс] // http://zakon.nau.ua/doc/?code=981_018
12. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник / кол. авт. – К. «Хай Тек Прес», 2013. – 432 с.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - N 40. - ст. 356.